

אם הקרולים

לא פעם נאמר שכאשר באים לתאר מאור־עות גורליים הפוקדים המוני־אדם, תוך כתיבה כוללנית על אותם המונים, אין משיגים את ההתרשמות המבוקשת משום שאין הדעת מסוגלת לקלוט ממדים ענקיים כאלה. גם תיאור נציגים בודדים, אשר כל ערכם הוא בסמליותם, מחטיא את המטרה, שכן קשה להזדהות עם סמל. תחושת הנעשה חודרת לא רק לתודעה אלא אף לרגש כאשר היא מוצאת את ביטוייה בחוויתן האישית של הדמויות, כל אחת וחוויתה שלה. או מצטייר והמתרחש כמציאות של ממש.

על דרך זו כתוב הרומן "אם הקרולים". לוציה קרול, אם לארבעה בנים, שהצעיר בהם תינוק, מתאלמנת מבעלה שכיר־היום שנים מספר לפני מלחמת־העולם השנייה ונשארת ללא משען ופרנסה. בצר לה היא כותבת לנשיא פולין ומבקשת קיצבה; בתוך כך מקווה היא שוויקטור לזון, פרקליט וחבר המפלגה הקומוניסטית במחתרת, ישמש לה מליץ־יושר אצל ציר־הסיום יוז' בוכנר, שיד לו באיגוד המקצועי. לזון מנסח מכתב לבוכנר גר ונועץ בענין זה עם חברו־למפלגה, גז'גוז. הלה נוזף בו על נכונותו לשתף פעולה עם אלמנטים עוינים למפלגה. גם אם הדבר נעשה כדי לסייע לאשה חסרת־כל, שלא בידיעתה של לוציה אין המכתב נשלח לתעודתו, וביתניים מתפרנסת האשה מן היד אל הפה. בתוך שאר עיסוקים היא משרתת בביתו של לזון ומכבסת את לבניו, ואילו הוא מלמד את בנה השלישי, קלמנס. בתוך כך נקשרים בין לזון ללוציה יחסים אינטימיים והיא מתאהבת בו. בבירור לפני ועדת־חקירה מפלגתית חוזר בו לזון מפוונו החתרנית־כביכול לפנות אל בוכנר. הואיל ואין ידה של לוציה משגת לשלם את שכר המרתף שהיא מתגוררת בו, מציע לה בעל־הבית פרנסות מפוקפקות שונות, כגון עבודה אצל סרסורית לזנות או שירות למען הבר לש. ואכן, היא מסכימה להכניס את אשה הבולשת לחפש בדירתו של לזון אך אצה להזויר את הפרקליט. אף־על־פי־כן אוסרים

תוח ב. ל. פרץ ולא בפלוגיאמוני אפרים אויארבאך.

דבר־ההערכה הניתנים מתחת לתמונה ו־לפני השירים, ברגיל, אפייניים הם לנוסח החוזר כמעט ששים פעם, כמספר המשוררים שחזרו יחדיו: "מבית־מולדתו בבסרביה הביא עמו פשטות־הראייה ויושר־הקו; ומ־כאן גם החיבור לאדמה וחיבת החי והירקום. שנות עבודה וחיים בארץ־ישראל בימי העליה השניה העמיקו בו את מקורו העברי, חיוקן את תחושת הממשות, ובאשר הלך — נטה אהלי יעקב, מטיל מרות על שירו, נוהג חומרה בשורה, בצירופים, בלי־סוש, באמנות החריזה, דימויו — קונקרטי וארצי, ועם זאת רוחני־יהודי. בשירתו ירדו כרוכים אבלו ושכולו של העם והתרוננות תקומתו, שירת היחיד, ברכת חייו ותוגת שקיעתו".

מבול של מלים! אבל מה אנו למדים מתוכן על אפרים אויארבאך, שנולד בבסרביה וגר כיום בניו־יורק? "בשירתו ירדו כרוכים אבלו ושכולו של העם והתרוננות תקומתו, שירת היחיד, ברכת חייו ותוגת שקיעתו". מלים יפות מאד — אבל מדוע אין ליחס אותן לביאליק או לטשרניחובסקי, או לש־ניאור, או לאדום־הכהן, או לר' שמואל הרנגיה, או לחיים גורי?

זאת ועוד אחרת: במה מתבטא "מקורו העברי" של אויארבאך? מהם טיבם של "אהלי יעקב"? מי אינו "מטיל מרות על שירו"? ומה פשר "יושר־הקו" הזה בקשר לאיש ולנושא? ולמי לא ייחס המהדיר תכונות כ"חיבור לאדמה, וחיבת החי והירקום"? הגדרות כאלו וכיוצא בהן חוזרות מתחת לכל צלם־דיוקן: מלים, מלים, מלים, ורק על הפרט הממשי האחד בכל אלה — עובדת היותו תושב הארץ בימי העליה השנייה, והגירתו ממנה, שהיא ודאי בעלת תוכן ומשמעות — לא נאמר מאומה זולת מליצות נבובות.

נוכח קלישות זו בהצגת דברים אין לומר כאן על עמלו של המלקט אלא "ברכה ל־טלה".

מ. ג.

נפשה גם במלחמת החיים היומיומית וגם בשעות מסה, בנכונותה לתת הכל בלי לצ' פות לתמורה. קלמנס מצטרף למפלגה הקומוניסטית בעי- צומה של המלחמה. רומן וזינון, אחיו הבכיר- רים, משרתים את מטה המחתרת. לווין נמלט ממאסרו ומגיע בהיחבא לפתח דירתה של לוציה, אך חייל גרמני שיפור מתאנה אליו. האחים מחסלים אותו במטבח אמם, ומכאן והלאה ועד סוף המלחמה מסתתר הפליט בביתה של לוציה. היא שוב אינה אוהבתו, אך אינה מעלה על דעתה אפשרות לשלחו גם אם בנפשה הדבר, שהרי "לעולם אין אדם יודע מה סכנה צפויה לו באמת" (ע' 47). תוך כדי כך נקשר קלמנס אל לווין בחבלי הערצה ותודה על תורה שהוא לומד

אותו והוא נחבש בבית-הכלא למשך 7 שנים, כעבור זמן-מה נאסר גם גז'ו', המפ- לגה אינה מזדרזת לדאוג ללווין, אך לוציה כותבת אליו ושולחת לו חבילות בגדים. היא מוסיפה להיאבק על קיומה, על קיום ילדיה ועל חינוכם, ובכלות כל הקצים הור- לכת היא ונשכרת אצל אותה סרסורית. בפרוץ המלחמה משמשת לה מקור מחיה וכוללות בכפרים, שאינה על טהרת החוקיות. אך אין עיסוקיה השונים במאמציה למען משפחתה מחוללים תמורה באישיותה, הגא- מנה והישרה ביסודה, האמהית והאוהבת. ואם נותנת היא את גופה, ועתים את נפ- שה, פעם לגבר זה ופעם לגבר אחר, ולור- גמת מן הטיפה המרה ברגעים קשים, הרי גילויים ארציים אלה רק מבליטים את גודל

סע עם אגד

לאילת שטופת השמש

"אגד - תיור"

דחף

קלמנס אינו נכנע ועומד בעינויים ובלחץ. לבסוף הוא נופח את נפשו בצינוק. גז'וז' כלוא עד למשפט, אך משפט אין — משום שמקלמנס לא הצליח להוציא עדות מסיי' עת.

לוציה ממשיכה בטירחנותיה. בביתה יושב ז' גון, שותה לשכרה, מרנפש ומאכזב. אף רומן לא שפרה עליו מנת-חלקו. כחבר-מפד' לגה קיוה לגדולות, אך במקום זה הוא משמש מנהל-עבודה בכדנה וחי חיים אפורים עם בני-משפחתו. סטש, הבן הצעיר והי מוכשר, כותב שירים מלאי ייאוש ובמציאות הנוראה אינו רואה טוב לפניו מציאה ל' תרבות רעה. שוב מכתת לוציה את רגליה אל פרקליט, והפעם היא מצליחה להקל על ענשו של בנה הצעיר. בסופו של הספר היא אוספת אל ביתה את נערתה ההרה לו. וכך מהרהרת לוציה: "האדם עשוי לשנות משהו רק בענותו את זולתו; או כשהאחרים יענוהו עד תום. "כמו סטאלין, אמר לפתע סטש... 'אדוננו יזוס'" (ע' 77). והי' מים ימי מות סטאלין.

כל אותן שנים קשורים לוציה וציגה, חברו של קרול המנות, ביחסי ידידות עמוקים. ציגה, סבל מסורבל בעל מחשבה אטית, לא נטש מעולם את לוציה והשנים סייעו זה לזו בצרה ובמצוקה. נאמנות זו של אני' שים פשוטים נוכח הקשיחות וההתנגדות מצד השררה, הקיימים ועומדים ומיד, וי' יהיה המשטר אשר יהיה, מביעה מחאה חזקה מכל שעשויות מלים לבטא.

דרך הכתיבה של הרומן מקוטעת. תיאור פרשה זו או אחרת אינו נפתח בתחילתה אלא בעיצומה, דבר המגביר מתח, מרבה אינטנסיביות ומונע מלל מיותר. היומן כולו רישומו חזק ביותר, כי השואה שהביא הי' משטר הטוטאליטרי על ציבור שלם הור' עלתה בו במושגים של יחסי-אנוש.

"ההגנה על 'גרנאדה'" (תרגום בנימין טנא), הסיפור השני בספר, אף הוא מוקיע את המשטר. גיבוריו הם אנשים נלהבים, המ' בקשים להקים תיאטרון בשם "גרנאדה" ול' הציג בו יצירה מאת מאיאקובסקי. אך משום שיש בה ביצירה זו אבק-בקורת, כופים על הלהקה להעלות על הבמה מחזה תפל, לפי

מפיו. למענו הוא שם נפשו בכפו ומתגנב לגיטו היהודי המכותר, לקשר בינו לבין קומוניסטים היושבים שם. הוא חוזר אל לוזן בלווית קוגוט, קומוניסט נועז, והלה מתיצב בראש פעולת חבלה כשקלמנס עוזר עליידו. הפעולה נכשלת, קוגוט נהרג וקל' מנס נאסר ונשלח למיידאנק.

בהתבסס המשטר הקומוניסטי אחרי המלחמה עולים לוזן וגז'וז' בסולם השררה. קלמנס חוזר בכל להט עלומיו לעבודה המפלגתית "בשדה". מגיע תור הטיהורים ועד-מהרה טופלים על קלמנס שיתף פעולה, בהנהגתו של גז'וז', עם בוכנר, חבר ממשלת פולין הריאקציונית הגולה, בהכשלת מיבצעיו של קוגוט ובהריגתו. את מיידאנק עזב, כך טוענים החוקרים, כעושה-דברם של הנאצים. כדי לכוות ממנו סימוכים לאשמה מכניסים לתא-כלאו אסיר גרמני, לשעבר תליין ב' מיידאנק.

ושוב מתרועעת לוציה מפרקליט אל פרק' ליט ושוב היא כותבת עצומה, הפעם לנשיא החדש. אין היא משיגה מה אשמתו של קלמנס ואינה מאמינה שהוא מסוגל לפשוט. המתרחש סביבה אינו מוכן לה. "חלה תמורה", היא מהרהרת. "הרע היה אחר משהיה קודם-לכן... קודם היה היאוש מרובה, עתה הכעס מרובה" (ע' 86), אך "איני חי' בת להבין הכל. בני הוא. ושום דבר אחר איני רוצה לדעת" (שם). לוציה מנסה ל' הבקיע את חומת הביורוקרטיה המקיפה את לוזן רבה-השפעה כדי לחדור אליו ולהיע' זר בו — אולם לטווא. לוזן מנתק את עצמו מעט-מעט מכל הקשרים האישיים שהיו לו מקודם, כי "אין לך דבר איום כפחד מפני הוצאתך מן המהפכה. עברך יחדל או להת' קיים..." (ע' 129). פרצופו האנושי מיטש' כש והוא ח' בכך וביחל בעצמו, אבל אין בידו להחזיר את הגלגל אחורנית. רק כש' מרחיקים אותו מנעמדו הרם הוא בא לבקר את לוציה אך אינו מוצא אותה בביתה, והיא אינה מעלה על דעתה מי היה האיש שבי' קר אצלה בהיעדרה.

* ק'. בראנדיס: אם הקרולים; תרגום: צבי ארד; ספרים פועלים/גלבוש, 1963; 196 עמ'.

עדים כנראה להשכיל את הקוראים שאינם מכירים אותן. לצורך זה נעזרת הסופרת לעתים קרובות בדייר האמריקאי הצעיר, ה' משתתף כמעט בכל המתרחש. גם אם נרקמים בינו לבין יוקה יחסי קירבה, אין מציאותו חלק אורגני מהשתלשלות העניינים ואפשר היה להסתפק בהזכרתה בקשר לאפיוודה של שכירת החדר, כדי לציין את המצוקה הכלכלית. אולם מהיותו איש זר בארץ נכ' ריה פוקחים את עיניו על הנעשה, וכך הוא משמש עילה להדרכה שהספר מלא אותה, כגון: "ק' — כיצד יכול אדם להסביר זאת, ומהגם לאמריקאי?... ניסיתי להדגים את הדבר לפני. בחטפי כר, הצמדתי אותו אל גבי וטפפתי קדימה, כשאני קדה שוב ושוב. ה'תנינוק' קד, כמובן, גם הוא. אני אשה יפאנית המקבילה את פני בעלה, כל פעם שהיא קדה, קד גם ה'תנינוק'סאן עמה. בדרך זו נעשה יחסי הכבוד לראש המשפחה חלק ממנו. זו ראשיתו של הק'. היום ראשי השנה, ואני מודה לאבי המכובד על כל מה שעשה בשבילי במשך השנה. אני מצהירה על נאמנותי לו ומבטיחה למלא את משאלי תיו. זה ק' " (ע"ע 176-7).

ועוד תפקיד יש לו לאמריקאי — אולי ה' חשוב ביותר בעיניה של הסופרת; כאשר נחשפת לפניו האימה כולה, הוא אומר תוך הכרת שייכותו לעם שהנחית את המהלך מה: "אלי, כשאני מהרהר במספר הרב של חייאנוש אשר הושמדו באותה פצצה!... ובניתיים אנו יושבים מתוחים וממתנינים לנפילתה של הפצצה הבאה. כן, אני עומד לעשות משהו בענין זה. דבר זה הריני אומר לך מיד.... יס, סיר! אני רוצה לחיות. אני צעיר ולא אניח לשום גנרל לוחץ-כפתור למחותני" (ע' 194). דומה כי השימוש בד' פוסי-לשון שחוקים כאלה נוכח המאורע ה' מחריד, גם אם מביעים הם שאיפה לשלום ולאחות-עמים, יש בו משום פגיעה בטעם הטוב.

ש. ל.

רוח השלטונית. השחקנים נכנעים, אך אי-שיותם מתרוקנת אגב כך מתכנה. סיפור זה עזירושם הוא פחות מ"אם הקרולים", הן מפ' ני שהאירוניה המרה אינה מסתברת כל-כך מתוך הנעשה אלא נאמרת בעירומה, הן מפני שאין הדמויות מספיקות להתפתח כדי שיתופו המלא של הקורא במתרחש מבחי' נתן-הן. יתר על כן, הכתיבה המקוטעת, שב'אם הקרולים' תרמה לעצמתו של הרומן, גורמת כאן אי-בהירות.

פרחי הירשימה

ברומן "פרחי הירשימה" מספרת הגיבורה, יוקה, בגוף ראשון, על אסון חייה ואסון כל אלה מבני הירשימה ששרדו משואת הפצצה האטומית. בעלה, שנפגע מן הק' רינה האטומית, נוטה למות. אחותה אינה יכולה להינשא לבחיר-לבה מיוחד שגם אם יצאה שלמה בגוף ובנפש מן הפצצה עלולים עוד ילדיה להיוולד בעלי-מום. פלוני גופו מלא צלקות; אלמוני יצא מדעתו. תושבי הי' רושימה החדשים מתיחסים לאלה שישבו בעיר בזמן ההתקפה כאל מנוזים, ועל כן מתפרנסים הניצולים בקושי. לפני הדייר ה' אמריקאי של יוקה, אשר השפירה לו חדר להוסיף מעט על הכנסתה הזעומה של המש' פחה, נגולה הזועה מעט-מעט, חרף כל מא' מציה של בעלת-הבית להסתיר מפניו את ה' מתרחש.

את הספר כותבת סופרת שוודית שישבה ב' יפאן והתוודעה אל אורח-החיים המיוחד לארץ זו. בגוללה את סיפורה מנקודת-ראו' תה של אשה יפאנית, מנסה היא להקיף את הפרשה האיומה במסגרת של גיגוני נימוס וחן, ברוח הטעם היפאני המוצהר. שמו של הספר כשלעצמו כבר רומז על כך. פרחים והירשימה! העלילה עצמה טראגית מאין כמוה, אך ספק אם הסנטימנטליות הנוגה האופפת את הרומן מתישבת עם הטרגדיה הגדולה.

למותר הוא לומר שקסמי אקוטיקה והירו' שימה אין זיווגם עולה יפה. הוא הדין ב' דבר-הספר שמגניבה הסופרת אל בין ה' שורות על הליכותיהם של היפאנים, המיו'

* אדיתה מוריס: פרחי הירשימה; תרגום: יצחק לבנון; ספרית פועלים/גלבוש, 1963; 199 עמ'.